

Ігор БРИНДАК, викладач

У каноні Святого Письма знаходимо книгу, котра називається Пісня Пісень. Вона є дуже незвичною через те, що це єдина Біблійна книга, в якій немає згадки про Бога. Довгий час відомі богослови і навіть Отці Церкви давали різні пояснення, чому ця книга таки є у каноні Святого Письма. Одні говорили, що в ній ідеться про любов Бога до свого народу через опис кохання, інші – про любов Христа до Церкви. Дехто стверджував, що чисті і високі почуття самі говорять, хоч і не прямо, про Бога... Дуже часто християнськими можуть бути і такі мистецькі твори, в яких безпосередньо про релігію не говориться, але проповідується чистоту, щирість, відданість, чим вони також приносять хвалу Творцеві. Про один із таких творів і йтиметься в нашій публікації. А конкретніше – про фільм Ролана Бикова «Чучело». До того ж, цього року святкується 30-літній ювілей цього фільму.

Â

Спершу варто пояснити, чому в цій статті не перекладено слово на «опудало». «Чучело» – кличка головної героїні фільму Лени Бессольцевої. Подібно як фільм «Зорро» – не пишемо «Лис», а зберігаємо назву мовою оригіналу.Â

Фільм «Чучело» побачив світ 1983 року. Це був ще радянський доперебудовний період. Для тогочасної публіки ця стрічка стала знаковою, бо в ній вперше було висвітлено проблему підліткової жорстокості, тому радянська цензура спочатку намагалася фільм заборонити. Але режисер Ролан Биков написав лист до тодішнього радянського керівника Юрія Андропова. У листі він переконував генсека, що підліткова жорстокість є великою проблемою для радянського суспільства, і Андропов дав наказ випустити фільм у прокат. Загалом публіка сприйняла стрічку позитивно, але не немало було і обурень. У правоохоронні органи навіть надходили листи з вимогою притягнути режисера до відповідальності за нібито «наклепи на радянську школу». Однак, через деякий час, проблема підліткової жорстокості перестала бути в СРСР темою табу, і «Чучело» отримало належне визнання. В основу сюжету була поставлена реальна історія, котра мала місце 1975 року. 1981 року письменник Владімір Железніков написав про цей випадок повість, змінивши імена і прізвища реальних осіб. А 1983 року режисер Ролан Биков цю повість екранізував, перенісши подію на початок 80-х років.Â

Тепер коротко про сюжет. В одне провінційне російське містечко приїжджає 12-літня дівчинка Лена Бессольцева і розпочинає навчання у місцевій школі. З перших кадрів видно, що Лена щира і добродушна людина, без пиhi або злоби. Але в школі вона стає об'єктом насмішок і отримує кличку «чучело», тобто опудало, однак тим не переймається, а намагається здобути довіру класу. Також на початках Лена знаходить у новому класі своє перше кохання – учня на ім'я Діма Сомов. Останній є сином досить забезпечених батьків, відзначається успіхами у навчанні і доброю фізичною підготовкою. Тобто, на перший погляд, – «супермен». Крім того, він є неофіційним лідером класу. Можна сказати, хлопець, про якого дівчата тільки і мріють. Лена дуже щаслива дружбою із Сомовим. Вона навіть не здогадується, як дорого їй це перше кохання обійдеться. Одного разу учні класу вирішили прогуляти урок, щоб піти в кіно. Загалом, це поширена витівка у радянській і пострадянській школі. Однак, вийшовши на вулицю, вони зауважили, що забули скриньку з грошима. Саме Діма Сомов повернувся в клас, щоб забрати її. Тут його затримала класний керівник – учителька Маргарита Іванівна. Під психологічним тиском вчительки, Сомов розповів їй про втечу класу в кінотеатр. Учасників витівки належно покарали і тоді діти розпочали розслідування, щоб дізнатися, хто їх видав. Лена Бессольцева, котра знала правду, але бажала захистити свого хлопця, взяла вину на себе. З того часу вона стає об'єктом систематичних знущань. Діма Сомов спочатку обіцяє їй, що у всьому зізнається, але, з часом, під впливом страху, не тільки мовчить, а й приєднується до тих, хто знущається над Леною. Отож, до всіх інших випробувань додається зрада того, кого вважала близьким і вірним другом, ба навіть коханим. Однак і після цього Лена не видає Діму. Вона приймає на себе все: образи, приниження, побої, але зберігає мовчанку. Згодом, коли істина таки виявилася, Лена прощає Сомову і рятує його від можливості стати новим об'єктом для знущань. Її прощення перемінює клас. Діти усвідомлюють наскільки жахливою була їхня поведінка. Фільм закінчується тим, що Бессольцева, разом зі своїм дідусем, покидає місто, а її однокласники пишуть на шкільній дошці слова: «Чучело, прости нас».А

У «Чучелі» дуже добре висвітлено дві протилежності. З одного боку, милосердя і великодушність, з іншого – підлість і жорстокість. Вся сюжетна лінія є великим знаком запитання: «Що переможе?». Розв'язка фільму стає відповіддю. В уяві багатьох людей, прощення – вияв слабкості, хоча насправді на це здатні лише сильні і мужні люди. Це, власне, і показано у кінострічці. Тендітна, худенька дівчинка остаточно проявляє більше мужності, ніж хто-небудь з її однокласників, але саме тому, що не має в серці ненависті до того, хто її скривдив. Цікаво, що коли в розмові зі своїм дідом Лена згадує про Діму Сомова, то не тільки не осуджує його, але взагалі намагається останнього всіяко виправдати, наголошуючи: «І ти злякався б, якби був у нашому класі». Дійсно, це дуже гарний символічний вияв любові зі знаменного гімну апостола Павла (I Кор. 13), яка «не шукає свого, не заздрить, не поривається до гніву, не задумує зла, не тішиться, коли хтось чинить кривду...». Водночас, це вияв готовності задля любові прийняти на себе страждання. Але слід зауважити, що жертвність Лени не мала нічого спільного з т. зв. «толстовством» (від імені Лева Толстого), тобто вченням про пасивність перед злом. В деяких епізодах фільму видно, що Бессольцева при потребі вміє захиститися, але ніколи не мстить.А

Ще один важливий момент у фільмі – капітуляція перед впливом натовпу. Точніше кажучи, це дотримання принципу: «Я так чиню, бо всі так роблять». Власне, під такий вплив і потрапив Діма Сомов, через що втратив довіру своєї дівчини і авторитет в однокласників. Цей момент є повчальним і в наш час, бо посилення на те, що «всі так роблять», не раз використовують, щоб виправдати різні аморальні речі.Â

Також варто звернути увагу на духовний бік справи, хоча, як вище згадувалось, жодної згадки про релігію у фільмі немає. Це цілком зрозуміло. Адже «Чучело» знімали в радянський період, коли була поширена атеїстична ідеологія. Режисер мав великі клопоти з цензурою, а якби він у стрічці зробив хоч якийсь релігійний натяк, то навіть дозвіл генсека йому не допоміг би опублікувати фільм. Але, незважаючи на цю мовчанку, неважко побачити, що фільм «Чучело» проповідує християнські цінності. Крім того, якщо уважно дивитися фільм, то дуже цікавими є його останні кадри. Головна героїня разом зі своїм дідом відпливає на пароплаві, їх відпровождає музикою військовий оркестр, і тут раптом у кадрі з'являється храм. Його видно лиш декілька секунд, після чого фільм закінчується. Поява храму в останніх кадрах, звісно, не була випадковою. В одному з діалогів фільму пролунали слова Лени Бессольцевої: «Потрібно бути милосердним». Щоправда, роз'яснення навіщо таким треба бути, зрозуміло, не спостерігаємо. Наприкінці режисер показав, де, власне, шукати Джерело милосердя.Â

Хоч пройшло вже 30 років з виходу «Чучела», цей фільм не втратив ні своєї якості, ані своєї актуальності. Проблеми підліткової жорстокості нікуди не зникли. У наш час до всього показаного у фільмі додається ще й те, що тепер знущання знімають на мобільні телефони і публікують в Інтернеті. Є випадки суїцидів дітей, спричинених знущаннями ровесників. Тому «Чучело» досі є актуальним. Добре було б, щоб батьки або педагоги показували цей фільм дітям, котрі, можливо, зіткнулися з подібною проблемою. Тим більше, що в наш час немає вимоги мовчати на багато речей, як це було необхідно у 1983-му. А щоб зрозуміти, чому треба бути милосердним, слід згадати останні кадри з цього фільму.

Ігор Бриндак Â «Чучело» – тридцять років опісляÂ //СЛОВО № 3 (55) 2013, с.26-27